

различного назначения, просто необходимо задумываться о глобальных последствиях своей деятельности и о новых перспективах развития архитектуры в рамках инновационных достижений.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Журнал об архитектуре и дизайне интерьеров «Архиновости» (Точка доступа <http://www.arhinovosti.ru>).

2. Интернет-журнал о недвижимости России и мира «Homeweek.ru» (Точка доступа <http://www.homeweek.ru/>).
3. Вестник научно-популярный журнал (Точка доступа <http://vestnik.icdc.ru/>).
4. Энциклопедия Википедия (Точка доступа <http://ru.wikipedia.org/>).

УДК 72.01:7.017.4 (477.83)

Божинський Б.І., Божинський Н.І.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

ВЗАЄМНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ТРАДИЦІЙНИМ ТА «МОДЕРНИМ» ПІДХОДАМИ У ФОРМУВАННІ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОСТОРУ

Актуальність. Розвиток великих міст та занепад малих поселень спричинився до утвору депресивних середовищ. Архітектурне середовище сьогочасної України, та взагалі світу, почасти переживає кризу. Така депресивність виявляється в очевидному зникненні самотності архітектурного середовища, та руйнації традиційного архітектурного простору. Архітектура часто втрачає своє неповторне обличчя, що спричиняє суспільні негаразди. Зарадити цій проблемі може поворот до національних самотніх особливостей традиційної архітектури, що має в собі невичерпні джерела гармонізації архітектурного середовища. Традиційна «народна» архітектура є унікальним скарбом українського та світового будівництва, проте її спадщину часто недооцінюють. Проста музеєфікація самотніх архітектурних зразків, як свідчить практика, не здатна зберегти цієї багатой самотньої спадщини, як учасника архітектурного процесу. А унікальний досвід поколінь, що закладено в традиційній архітектурі, не може пропасти даремно, бо має в собі непроминуці цінності гармонійної людської життєдіяльності, котрі можуть допомогти розв'язати сучасні архітектурні та суспільні проблеми.

Зв'язок роботи з важливими науковими та практичними завданнями

Подане дослідження зроблено відповідно до плану науково-дослідницької роботи Харківського національного університету будівництва та архітектури. Праця перебуває в колі наукових досліджень кафедри Дизайну архітектурного середовища, що приділені завданню реабілітувати та зберегти пам'ятки архітектури.

Аналіз останніх публікацій. Серед досліджень самотньої архітектури певне число науковців розглядали його національні традиції. Це, зокрема, Войтович В., Шевченко Є., Пономарев А., Філянський М. тощо. Проблеми традиції вивчав Р. Генон. У світовій архітектурі можна відзначити теоретичні праці архітекторів А. Аалто, К. Танге. Величезну наукову працю провели доктори архітектури В.П. Самойлович, Ю.Ф. Хохол, Б.Черкес, кандидат історичних наук Т.В. Космина.

Об'єкт дослідження: давня й сучасна архітектура України та світу.

Предмет дослідження: самотні національні особливості й традиції в сучасній архітектурі.

Мета дослідження: виявити та дослідити традиційні національні особливості

в українській та світовій архітектурі в їхньому зв'язку з архітектурою сьогочасною.

Відповідно до мети поставлено такі завдання дослідження:

- дослідити особливості традиційної архітектури культур Заходу та Сходу

- дослідити особливості сучасної архітектури в їхній кореляції з традиційною архітектурою

- виявити ознаки та принципи формування національної самобутності в архітектурі

- виявити способи відродження та використання самобутніх національних особливостей у сьогочасній архітектурі.

Результати дослідження

Корисно порівняти в розвої самобутнього будівництва підхід до витвору архітектурного середовища з ознаками етносамобутності в різних традиційних культурах. Поперед усього одміна коріниться в засадничо різних візіях на сам прояв самобутності. Ця одміна творилася відповідно до часового розвою, як загалом філософського підходу, так і до різного погляду щодо архітектурного простору, зосібна й узагалі до середовища життєвого, адже архітектурне середовище є його складовою частиною. У звичаї західної цивілізації в розвої самобутнього архітектурного середовища відбулося кілька етапів докорінних змін, що мали революційні ознаки, і то на епохальних етапах розвою, що й позначилося на архітектурному просторі – й це змінило звичаєвий і, серед іншого, ще й наближений до природи, підхід до архітектурного простору. У цивілізаціях сходу підхід зоставався загалом звичаєвий, і зовнішнє «осучаснення» не зачепило концептуальних підвалин погляду на життєве й, зосібна, архітектурне середовище. Отже, модернізацію, що зачепила західну та східну культури, не можна розглядати як однакові процеси. Їхній уплив, перебіг пристосування та наслідки, що є і ще можуть бути – зовсім одмітні; й хоч це може бути не завше помітно на перший погляд, але стосовно до основ розвитку простору така одмітність у розвої

традиційного середовища у східних і західних країнах позначається дуже суттєво [1].

Європейська архітектура втратила звичаєво-знаковий підхід до архітектурного середовища ще задовго до двадцятого сторіччя, що позначено одмовою од звичаю як засади. Цьому сприяла загальна «людиноцентричність» та «раціональність» філософської думки й суспільного життя в європейській культурі. Відповідно, це позначилося на архітектурі й, зокрема, на архітектурному середовищі України. Якщо ж поглянути на архітектуру східної цивілізації, то там осучаснення розпочалося щойно з кінця дев'ятнадцятого сторіччя, і то – зовнішнє, тому воно глибоко не зачепило знакової основи звичаєвої архітектури. Здавалося б, незворотність згасання «народних» звичаїв в архітектурі проглядається досить чітко. Проте, модернізація та перехід в інформаційну добу мають і свій зворотній бік, що, як не дивно, виносить на порядок денний знаковий символічний підхід до архітектурного середовища. Річ у тім, що зайвина інформації зумовлює удоцільнення способів сприйняття, їхнє спрощення та унаочнення. Унаочнення та спрощення передбачає символізацію інформації, себто перетвір її на систему знаків. Саме така структура є особливістю звичаєвої архітектури з рисами самобутності. Інформаційна епоха змусила чіткіше ієрархізувати й якнайбільше символізувати відомості. Себто, людське суспільство повернулося до стародавніх форм кодування інформації, й сьогочасні люди знов, як і колись, ліпше сприймають знакову та колірно-світлову інформацію, ніж письмову, що панувала до другої половини двадцятого сторіччя. Не тільки ці традиційні ознаки виносять на порядок денний самобутність у сьогочасній архітектурі. Традиційне архітектурне середовище також глибоко ієрархізоване та символізоване. І в інтер'єрі, і в екстер'єрі, і в розплануванні традиційних архітектурних комплексів, а також у дрібницях та часточках - скрізь одбито самобутні звичаєві уявлення про

світолад, про місце та призначення кожного члена родини чи громади. Таку саму тенденцію можна спостерегти й у витворі сьогочасного архітектурного середовища. [2].

Натомість інформація, котру несла й несе в собі традиційна національна архітектура – є глибоко систематизована й ієрархізована. Така систематизованість та ієрархізованість інформації, що її закодовано в самотутньому архітектурному середовищі, витворилася завдяки багатовіковому досвіду в передаванні інформації в традиційних суспільствах. Закодованість інформації в символах – декорі народної творчості, в матеріалах, що мають як тектонічний та і загальний знаковий сенс, дивовижно корелюється з кодованістю інформації та знаковістю різних новітніх матеріалів під сучасну, інформаційну добу. Одмітність між цими підходами в передаванні інформації та «шифруванні» її в стародавню та інформаційну добу полягає, серед іншого, й у тому, що використовуючи досвід традиційного архітектурного середовища, народної архітектури, можна уникнути багатьох негативів, що ми спостерігаємо в сьогочасному архітектурному середовищі інформаційної доби.

Архітектурний простір чимраз більше проститься формально, натомість наповнючись чисто ієрархізованою будовою та розгалуженою системою функціональних маркерів-знаків. Понад те, навіть естетичне та кольористичне призначення також структуровано й перетворювано на легко впізнаваний та якнайбільше спрощений знак, що покликаний «позначати», символізувати та маркувати естетичний та кольористичний складник у сприйнятті архітектурного середовища. Такі процеси просто пов'язувано з найдавнішими зразками звичаєвого будівництва; маємо на оці сакральні споруди або навіть наскальні малюнки. Одмітно також, що ця ієрархізація та знаковість архітектурного середовища сьогодення не біднить естетичного вмісту архітектурних споруд; вона виробляє власну систему краси та гармонійності. До того ще, ті самі рівнолеги з давньою традиційною архітектурою ми

можемо провести і тут. Ті ж бо самі ознаки витворили видатне естетичне декоративне середовище самотутньої звичаєвої архітектури. Ми описали такий процес, що відбувається, з усього знати, мимоволі, відповідно до змін у сприйнятті сьогочасних споживачів архітектурного середовища. Спеціалісти пробують дати відповідь на нові запити «замовників» архітектурної діяльності. У цій ситуації (як, до речі, й в інших царинах) знов відбувається процес із повторним винайденням того, що вже існувало. Нестримний злет раціоналістичної думки розгубив по дорозі цінні набутки доби самотутності. Заперечивши традицію у відтворенні самотутності, прихильники новітнього, втім, не можуть заперечити одвічних потреб людей, котрі в певних важливих критеріях є незмінними. Самотутня архітектура давала й дає відповіді на такі проблеми. І то не в декоративному розумінні, а в системному [3].

Проблеми відтвору самотутності полягають, серед іншого, й у тому, що це відтворення розуміють як декоративізацію чи стилізацію під самотутність. А потім таку стилізацію висувають як аргумент про нежиттєздатність архітектури з ознаками національних традицій. Помилковість такого підходу полягає саме в підміні розуміння. Чиста стилізація справді може бути не життєздатна, бо самими своїми особливостями розрахована на тимчасове презентування. Життєздатними можуть бути саме такі об'єкти-носії самотутності, що несуть у собі систему взаємно пов'язаних ознак на різних рівнях функціонування, що об'єднані на засадах складної ієрархії взаємодії. Не варто також забувати, що надважливим завданням у відтворі самотутніх ознак архітектури є особливості сприйняття людей, що також мають свою ієрархію од найпримітивніших способів, що пов'язані з природними інстинктами та реакціями, до високорозвинених способів сприйняття сучасних людей, що належать до високих форм психічної організації. Певна безладність надходження відомостей до людей у сучасному архітектурному середовищі багато в чому

шкодить адекватному сприйняттю її з людського боку. Існують пошуки оптимізації надання інформації для людей в архітектурному середовищі, що як на нас, не є задовільними.

Серед негативів теперішнього архітектурного середовища можна, зокрема, вказати на певну негуманність її, і негуманність саме з погляду особливості людського сприйняття. Синтетичні матеріали та подекуди агресивні поєднання кольорів і фактур сучасного архітектурного середовища можуть гнітюче впливати на психіку людей. Натомість, ужиток традиційних матеріалів, у пізнаваних на ментальному рівні просторах та декорі, а також глибока взаємна впорядкованість цих матеріалів та декору залежно од типу архітектурного простору, що притаманні самотній народній, традиційній архітектурі, та його середовищу, якраз глибоко гармонізують та поліпшують сприйняття такого архітектурного простору в людей. Безлад у людській свідомості під сьогочасну епоху, що його одзначають теперішні психологи, й пов'язану з цим негативну ізоляцію особистості можна подолати саме завдяки впорядкуванню й гуманізації архітектурного середовища на засадах самотності та національної традиційності. Ці засади є, по суті, віковим досвідом певного народу, що формував власне архітектурне середовище на своїй автентичній території. Забуття традиційної спадщини, й заміна її на революційні теорії, що раціонально «вдосконалюють» архітектурне середовище – не дали, загалом, позитивних наслідків. Бо не можна витворити умоглядним способом за короткий проміжок теоретичного чи практичного завдання таке середовище, щоб задовольняло людські потреби. Адже набір людських вимог вироблявся протягом стовікової історії соціуму й містить у собі такі параметри, що їх люди набули ще за доісторичної епохи. Паралельно з розвитком людства, розвивалось і його архітектурне середовище. Результатом цього поступового паралельного розвитку й є самотня традиційна архітектура, що в кожному народі набула унікальних національних рис.

Раціоналістичний світогляд, що нестримно вийшов на арену з кінця вісімнадцятого сторіччя, зродив умоглядну теоретичну позицію, що проголошувала можливість заперечити архітектурні набути минавшини й швидко, вольовим способом розробити на порожньому місці нове архітектурне середовище, що якісно поліпшить життя людей [4].

Такий погляд, що панував до сьогодні, й виробив відповідне архітектурне середовище «без коріння», спричинився до того, що люди відірвалися від чогось живого, що єднало їхнє життєве середовище з середовищем природнім. Цей елемент знехтувала сучасна концепція підходу до архітектурного середовища, бо вважала його за несуттєвий. Цей елемент – і є самотні національні риси архітектури, що їх може й не декларували майстри-відтворювачі традиційного архітектурного середовища, проте, коли ці риси зникли з архітектури, небайдужі фахівці відчули їхній брак свідомо, а масовий споживач архітектурного середовища відчув їхню неприсутність на рівні підсвідомому. Глобальні екологічні та соціальні проблеми, що з ними стикнулося людство під сьогочасну добу й не знало про них у минулих століттях, пов'язані часто саме зі зникненням самотнього національного архітектурного середовища. Проте, цим аспектом проблеми сьогочасної архітектури часто гребують, шукаючи простіших пояснень теперішнього клопоту з розвитком архітектурного середовища [5].

Не одмовившись од загальної філософської концепції про можливість умоглядно, теоретично й суто технічно розв'язувати всесвітні клопоти й відповідати на глобальні питання, що пов'язані й з архітектурним середовищем, спеціалісти випускають із виду національний самотній чинник і не знаходять розв'язки. Такий методологічний підхід до розв'язку подібних проблем так укорінився, що певні спеціалісти не можуть одійти од нього. Бо ті раціоналістичні постулати, що на них обпирається такий підхід, що одкидає потребу традиції та самотності – стали сприймати як незаперечні закони,

хоча це тільки теорії окремих філософів (про це забуто). Спробу повернути до традиційного підходу - поваги до самотутніх національних ознак, що почала була виходити на професійний рівень у кінці дев'ятнадцятого – на початку двадцятого сторіччя, перервано й зневажено через величезні суспільні зміни, що під корінь урвали новонароджену парость самотутності. Дальші технократичні експерименти, що слідували за цими соціальними катаклізмами, спричинили вже катаклізми природні. Ці катаклізми унайменшили (мінімізували) можливості самотутніх традиційних принципів зрости в сучасній архітектурній практиці знову. Проте, самотутній національний чинник не припиняє одігравати незамінну й важливу роль в архітектурному середовищі. Упослідження цього чинника, свідоме чи несвідоме, не позбавляє проблеми гармонійності архітектурного середовища, що навряд чи можлива без самотутньої засади.

Сучасна теорія середовища знов несвідомо відкрила й розвиває ті принципи, що їх уже мала до того традиційна архітектура. Відзначаючи спільність сучасних і традиційних ознак у витворі архітектурного середовища, треба вказати на одну принципову відмінність, що засадничо різнить ці два підходи – традиційний та модерний. Якщо говорити про сьогочасне утилітарно-раціоналізоване архітектурне середовище, то в ньому не вистачає однієї принципової функції, що проте є обов'язковою для середовища традиційного. Це символіка предметно-просторового середовища та організація процесів життєдіяльності в ньому, що пов'язані з метафізичними уявленнями людської спільноти. Форми й призначення предметів ужитку, розміри, параметри й загальний характер приміщень, колористична система та ієрархія елементів зовнішнього простору сильно залежали (й залежать, там де елементи традиції в організації простору ще збереглися) од метафізичних уявлень споживальників цього простору, їхніх уявлень про світобудову, вірувань у надприродне й пов'язаних із цим символізованих процесів в архітектурному середовищі.

Процесами такого типу наскрізь пронизано всю діяльність людей, що перебувають у традиційному самотутньому архітектурному середовищі; воно зберігає ознаки самовідтворюваності. А самовідтворюваність самотутньої етноархитектури чітко пов'язана з відтворенням традиційних функціональних процесів у традиційному архітектурному середовищі. Перебіг відтворення таких процесів може бути нелегкий, проте його запуск призведе до оздоровлення архітектурно-просторового середовища, та робить логічними ці процеси. Метафізичний та утилітарний процеси витвору традиційного архітектурно-просторового середовища - нерозривно пов'язані й розвиваються в єдності [6].

Вилучення метафізичного складника руйнує й гармонію в організації утилітарних процесів. Деякі фахівці можуть знехтувати таку тезу, проте приклади депресивного архітектурного середовища можуть слугувати аргументом на користь цієї позиції. До того ж, наочно прослідкувати, як гармонічно організовано середовище відповідно до символічного призначення, можна на прикладі процесів у предметно-просторовому середовищі сакральних споруд. Їхня відтворюваність є наочним доказом і прикладом самовідтвору традиційного середовища. Суспільства, що в своєму архітектурно-просторовому середовищі зберегли на сьогодні набагато більше ознак традиційності, ніж в Європі, можна спостерегти на Сході. Навіть сакральні споруди там зберегли більше ієрархичності у зв'язку між різними рівнями архітектурного простору (предметне наповнення, внутрішнє та зовнішнє архітектурно-просторове середовище, ландшафтно-містобудівна організація), ніж на європейських теренах, де сакральні архітектурні простори часто обмежено просто до об'ємної споруди; це розриває зв'язок утилітарних життєвих процесів і процесів сакральних, а згодом, руйнує традиційне архітектурно-просторове середовище.

Ця відмінність між типом архітектурного простору традиційних об'єктів у західних та східних культурах пов'язана з

підходом до цього простору, що в архітектурі певних країн Сходу розвивався по горизонталі, в той час як у західних країнах був підкреслено вертикальний. Хоча така закономірність не завжди послідовна, важливим є те, що різний тип простору в самотніх архітектурних етносередовищах був тісно пов'язаний з метафізичними, сакральними уявленнями в традиційних суспільствах. У цьому сенсі варто наголосити на важливій особливості: просторові уявлення традиційних етноспільнот не зупинялися на рівні людської ноосфери, а ширшилися на вищій рівень ієрархії позаматеріальних уявлень. Тобто, споживачем архітектурного середовища буде не тільки людина, а й певні сакральні сутності, що втілювалися в природі, або в позаприродньому світі. Це також впливало й на масштабність архітектурного середовища, що не було суто антропоцентричним. Природа в самотньому просторі архітектури була не пасивним інструментом організації середовища, й не тільки об'єктом проектування, а часто могла грати роль споживальника архітектурного середовища, бо в уявленнях людей набувала свідомості [7].

Такий підхід часто теж гармонізував архітектурний простір, і такий традиційний самотній принцип, якщо його відродити в сучасній архітектурній практиці, хоча б як методу абстрагування, може дати поштовх для гармонізації сучасного архітектурного середовища. Традиційний архітектурний простір супроводить людей на всіх рівнях їхньої життєдіяльності, й тому гармонізується сам у собі, бо є одноцілою системою «житло – рекреація – праця – культовий об'єкт». У суспільствах, де од традиційного підходу одмовилися, цю систему зруйновано, й елементи архітектурного простору, лишившись поза системою, замкнулись у собі, а їхня символічна система втратила єдину основу. Руйнація системи традиційного архітектурного простору та зникнення її ієрархічності, позбавили архітектурні об'єкти їхнього повноцінного змісту, й це спричинилося до їхнього згасання в архі-

тектурній практиці. Тож незадовільне становище житлової сфери, проблема гуманізації місця праці, психологічні проблеми суспільства, що їх одзначають фахівці відповідних наукових галузей у своїх дослідженнях - це все спричинено не тільки важким господарчим станом суспільства. Залежність тут може бути взаємно зворотна. Людська психіка схильна до ієрархізації та систематизації тієї інформації, котру люди сприймають. У традиційному архітектурному просторі це природньо віддзеркалювалося на ієрархізації та систематизації елементів-складників цього простору, та ще й уписуванні цього простору в природне середовище.

Такий складно організований характер самотнього архітектурного середовища був пов'язаний зі складною, ступеневою схемою організації людської життєдіяльності в традиційних спільнотах. Будівничий, звернувшись до самотніх етнорадіційних схем організації архітектурного середовища й перенісши ці підходи в сучасну архітектурну практику, міг би посприяти й оздоровленню людської життєдіяльності під сьогочасну добу, що, позбувшись внутрішньої ієрархії, спричинила атомізацію та усамітнення людей і всі пов'язані з цим суспільні та архітектурно-просторові проблеми.

Цим і вирізнялася самотня етноархітектура, що крім того, віддзеркалювала такі потрібні людям речі, як самотні національні ознаки певного народу. Такий самотній етнопростір у системі архітектурних об'єктів позбавляв людей тих проблем, що тепер спричинилися до психологічних і суспільних негараздів сучасних людських спільнот, а також зменшував економічні та господарчі проблеми. Співпорядкованість первнів традиційного архітектурного етнопростору вирізнялася великою розмаїтістю та складною структурою взаємних зв'язків. Знов таки, традиційна система самотньої архітектури й тут має паралелі з сучасними об'ємними інформаційними структурами віртуального й фізичного простору. І тут не варто було б розробляти наново такі складні

просторові схеми організації, а використати досвід самобутньої етноархітектури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие/Р. Арнхейм. – М.: Архитек-тура-С, 2007.-392с.
2. Анисимов Л.Ю. Принципы адаптации жилища к изменениям условий среды в контексте устойчивого развития архитектуры / Наука, образование и экспериментальное проектирование в МАРХИ. – М.: Архитектура-С, 2008;
3. Фуруяма Масао/ Тадао Андо. Геометрия жизненного пространства/ М. Фуруяма, - Tachen /Арт-родник, 2008.
4. Halina Landecka. Nowoczesność i postęp w konserwacji zabytków – szansa czy zagrożenie? / Lublin, Politechnika Lubelska, - 2005, s.30
5. Гусева А.В. Новая архитектура Японии: Экология взаимодействия/ Academia. Архитектура и строительство. – 2014.
6. Волегова А.А. Архитектура как способ познания мира/ А.А. Волегова // Изв. Урал. Образование и наука. – 2007.
7. Сурина М.О. Цвет и символ в искусстве, дизайне и архитектуре/ МарТ, Феникс. – 2010.

УДК 72.025.21;72.025.5;069.4

Новоченко А.А.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

**ЦЕНТРЫ ИСТОРИКО-ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ РЕКОНСТРУКЦИИ.
МИРОВОЙ ОПЫТ. ПЕРСПЕКТИВЫ СОЗДАНИЯ В УКРАИНЕ**

Будь способен знать начало и путь древности, и это знание позволит тебе увидеть путеводную нить, ведущую к сегодняшнему дню.

Лао-Цзы

Наибольшее влияние на разрушение памятника оказывает отсутствие должного, бережного внимания и интереса к памятнику со стороны общества. Ведущее значение в сохранении, охране и изучении памятников культурного наследия оказывает работа архитекторов, реставраторов, археологов, этнографов и других интегрированных социалистов. Внимание ученого сообщества, ознакомительная и просветительская деятельность, как и другие способы привлечения внимания к объектам культурного наследия широкой общественности, способствуют определению культурной и национальной идентичности. Немалую роль играет и уровень развития туристической индустрии в поддержке интереса к объектам культурного наследия.

Музеи под открытым небом, как и центры экспериментальной реконструкции, являются эффективным способом сохранения, демонстрации, восстановления и изучения памятников истории и культуры. Страны Европы имеют большой опыт и историю развития музеев под открытым небом различного типа. Примечательно то, что в контексте архитектурной тематики на территории центральной и северной Европы большое количество музеев под открытым небом экспонирует образцы деревянной архитектуры.

Отражая происходящие кардинальные изменения в обществе и культуре, музеи в современном мире также переживают существенные трансформации.

В современной украинской классификации музеи делятся на профильные группы, внутри которых можно выделить узкую специализацию, вплоть до музеев одного объекта. Стоит отметить, что перечень их не может считаться исчерпывающим, поскольку в наше время возникают принципиально новые музеи.